

Zakoplji, spakiraj, razmaži ali odvrzi?

Kam gre cesar peš v naravi

Po dolgem času burja končno prežene oblačni pokrov z naše planote. Stopam po vedno dobro obiskani poti z bližnjega hriba. Odjuga mu je zopet stopila belo preobleko – in razkrila "zaklade". Na vsakih nekaj korakov srečam kupček belega razmočenega papirja. Ponekod med razpadajočim listjem slutim ostanke rjavih kupčkov. Na tem mestu se pot po uvodnih strminah za trenutek položi in do sem se črevesje očitno že dodobra pretrese. Ta tihožitja me po tednih mozganja spodbodejo, da vendarle zastavim pisanje o temi, ki zagotovo sodi med večje tabuje. Recimo ji iztrebljevalna kultura v gorah. Če si s končnimi proizvodi prebavil niste ravno blizu, je morda modro, da pred branjem zapisanih vrstic vzamete v roko duhovito napisano knjigo *Čarobno črevesje* avtorice Giulie Enders. Morda boste potem na svet tam znotraj in tisto, kar pride iz njega, vsaj v nekaterih ozirih gledali bolj sproščeno.

Pisalo se je leto 1996 in v med plezalci priljubljenem narodnem parku Joshua Tree na ameriškem zahodu sem nejeverno strmela v informacijsko tablo z navodili za obiskovalce, kako opravljati veliko potrebo v naravi, daleč od stranišč. Na primerno oddaljenem mestu skoplješ luknjo, globoko nekaj palcev, in zakoplješ "potičko" vanjo, je pisalo. To je bilo za balkansko dušo čisto preveč: "Ti Američani so pa res čez les!" Približno enako *trčena* se mi je zdela metoda zbiranja iztrebkov v množično obleganih stenah, ki so zahtevale večdnevno plezanje. Da bi svoje "klobase" zbiral v nekakšno cev in jih tovoril čez steno, je bilo slišati podobno nezemeljsko kot mačji način ravnanja z iztrebki.

Od takrat so minila leta. Športno plezanje v naši podalpski deželici je doživelo nesluten razmah, plezališča so polna, stranišč v njihovi bližini z nekaj redkimi izjemami ni, straniščne navade obiskovalcev od blizu in daleč pa so, upam si trditi, v glavnem podobne mojim iz devetdesetih let prejšnjega stoletja. Vinogradi okoli Ospa in Mišje peči so menda še vedno prostor, kamor hodijo plezalski in drugi cesarji peš, vsak s svojim zvikom v roki. Drugače očitno ne more biti, saj glede na to, da stranišč ni, pravzaprav nimamo izbire – ali pač? (Pustimo ob strani zelo verjetno možnost, da bi glede na običajno slabo stanje premičnih stranišč kljub temu raje izbrali počepanje v grmovju. Morda toliko

Naravna alternativa toaletnemu papirju je listje ...
 Ilustracija:
 Lorella Fermo

verjetneje, če bi bili oboroženi s podatkom, da je čepe-
nje dosti bolj pripravno za učinkovito iztrebljanje kot
sedenje na prestolu.)

Za začetek bi bila dobrodošla izbira – lopatka. Zdaj
soli pamet ravno tista, ki so se ji Američani s svojimi
napotki pred dvema desetletjema zdeli *premaknjeni*,
boste rekli. Jah, vmes se je pač zgodilo nekaj (r)evolu-
cije. Če ne drugega, mi danes že moja poklicna vest ne
dopušča več take lahkotnosti izločanja črevesne vsebi-
ne kakor koli in kjer koli. Pred leti sem tako z veseljem
prebrala simpatičen članek v reviji *Beta magazine* na to
temo – da plezališče ni stranišče in da bi uporaba lo-
patke kot obveznega dela *frikovske* opreme rešila vsaj
vidik estetike in vonjav. "Če že moraš, kakaj v plezali-
šjih tako, kot si želiš, da bi kakali tudi drugi," se je glasil
zaključek omenjenega članka.

V gorah so neprijetnosti, povezane z akumulacijo izloč-
kov, zaradi prostranosti terena manj izrazite, če izvza-
memo "romarske" poti in vznožja najbolj priljubljenih

Prešernu", je pomemben tudi vidik varovanja zdrav-
ja. Z iztrebki lahko izločamo organizme, ki povzročajo
bolezni, in kadar si za olajšanje izberemo neposrečeno
mesto, denimo v bližini vodotokov, lahko prispeva-
mo k njihovemu kroženju in razširjanju v naravi. Ver-
jamem, da si nihče ne želi, da bi z bistro studenčnico
popil tudi zdravju škodljive bakterije ali parazite samo
zato, ker jih je okužena oseba (ali pa pasočja se živina) v
potički spustila na plan preblizu potoka. Poglejmo to-
rej, kaj priporočajo tisti, ki se s tem področjem ukvarja-
jo onkraj sončne strani Alp.

Kako torej pristopiti k stvari?

Glede na priporočila ameriške organizacije *Leave No
Trace, Center for Outdoor Ethics*¹ imamo takrat, ko iz
dosega izginejo vsa stranišča, dve možnosti: ali sko-
pljemo t. i. mačjo luknjo in potičko zakopljemo ali pa
jo spakiramo in odnesemo s seboj nazaj v dolino. Dru-
gi dve metodi, razmazovanje in odmetavanje, prideta v
poštev v redkih okoliščinah, predvsem če se gibljemo v
zelo odročnih krajih. Glavni namen ustreznega ravna-
nja z iztrebki je zmanjšati možnost onesnaženja vodnih
virov in prenosa bolezni, pospešiti razpadanje iztrebkov
ter poskrbeti, da narava tudi z estetskega vidika ostane
neokrnjena.

Zakopavanje je najbolj razširjena in zelo preprosta
metoda. Glavni kriterij za izbiro "pokopališča" je pre-
prečiti, da bi iztrebke spralo v vodne vire. Na primer-
nem mestu, to je vsaj petdeset metrov proč od vodnega
vira, poti ali tabornega prostora, izkopljemo petnajst do
dvajset centimetrov globoko luknjo. Ko jo napolnimo,
jo prekrijemo z izkopanim materialom in po možnosti
zakamufiramo z materialom, ki prekriva prst. Mačjih
lukenj ne kopljemo na področjih, kjer se iztrebki zaradi
pomanjkanja bakterijske aktivnosti ne bodo mogli raz-
graditi (puščavski in arktični predeli, svet nad gozdno
mejo). Prisotnost organskega materiala je bistvena za
razpad iztrebkov; na hitrost razpadanja vplivajo tip, tek-
stura, temperatura, pH in vlažnost prsti, nagnjenost in
izpostavljenost terena ter prisotnost insektov. Zelo za-
vedni obiskovalci narave lahko polnjenje mačje luknje
dopolnijo še z mešanjem; da bi pospešili razkroj iztreb-
kov, jih zmešamo z zemljo, ki jo napraskamo z robov lu-
knje.

Mnenja o zakopavanju toaletnega papirja so deljena.
Strogi okoljevarstveniki se držijo načela, da bi morali
toaletni papir odnesti s seboj, saj ne sodi v naravo. V njej
namreč lahko ostane precej dlje kot iztrebki. Če se upo-
rabi toaletnega papirja ne moremo odpovedati in ga ne
želimo odnesti v dolino, ga uporabimo čim manj in za-
kopljemo dovolj globoko. Za nameček izberimo neodi-
šavljenega in takega, ki prej razpade.² Če uporabljamo
zadnjici prijazne otroške robčke, jih vedno odnesemo
s seboj. Toaletnega papirja nikoli ne zakopavamo v pu-
ščavskem svetu, saj je premalo vlage za njegov razkroj.
Naravne alternative toaletnemu papirju so listje, sneg ali

Nekaj namigov o
tem, katere rastline
se obnesejo kot
naravni toaletni
papir in katerih se
je bolje izogibati,
lahko preberete
v mednarodni
uspešnici *How to
Shit in the Woods*
avtorice Kathleen
Meyer.

Ilustracija:
Lorella Fermo

sten. Poleg gibanja na črevesno peristaltiko plezalcev
pomembno vpliva tudi psiha, zato so pred vstopom v
steno po navadi na sporedu opravki za najbližjimi ska-
lami. Toda zaradi naraščajoče turistične priljubljenosti
naše dežele in njenega visokogorja je pričakovati, da se
bodo razmere na vročih točkah naših gora zagotovo
spremenile – kako, pa bo najbolj odvisno od ozavešče-
nosti obiskovalcev. Predvidevamo lahko, da bodo Ško-
ti, Američani ali Novozelandci bolje poskrbeli za to, da
za seboj ne bodo pustili kadečih se sledi – če so napor
v zvezi z dvigom kulture iztrebljanja v naravi v njihovih
domovinah obrodili sadove, seveda. Literature za čim
bolj okolju in sočloveku prijazno opravljanje velike po-
trebe imajo namreč dovolj na voljo. Za razliko od nas,
če seveda odmislimo, da smo v današnjem času od in-
formacij oddaljeni le en klik. Ker se zdi, da se pri nas
nihče načrtno ne ukvarja s kakci v gorah, ne bo odveč,
če o tem spregovorimo v *Planinskem vestniku*. In če
bomo s tem podrli kakšen tabu, toliko bolje.

Čemu tak cirkus? Poleg že omenjenih neprijetno-
sti, povezanih z iztrebljanjem vsevpred in "prosto po

¹ Ne puščaj sledov, Center za okoljsko etiko.

² Glej test toaletnega papirja, revija ZPS test 1/2018, str. 7-9.

gladki kamni – po uporabi jih zakopljemo skupaj z iztrebki. Nekaj namigov o tem, katere rastline se obnesejo kot naravni toaletni papir in katerih se je bolje izogibati, lahko preberete v mednarodni uspešnici *How to Shit in the Woods* avtorice Kathleen Meyer, ki je že pred tridesetimi leti duhovito in podrobno obdelala to sporno in bolj ali manj zapostavljeno temo.

Z okoljevarstvenega stališča je najbolj čista metoda **pakiranje**. Na nekaterih izjemno priljubljenih področjih v tujini je iztrebke obvezno spakirati in odnesti s seboj. Če povzamem opis iz literature, je idealna embalaža robustna, toda lahka, majhna za priročen transport, a hkrati dovolj prostorna za več kot le en opravek v čepečem položaju, ima zanesljiv pokrov, ki ne pušča, je primerna za neposredno uporabo in se pri tem ne zvrne, ima po možnosti prezračevanje, da je ne raznese, je poceni, za večkratno ali enkratno uporabo (v tem primeru je zaželeno, da je biorazgradljiva). Veliko zahtev v teoriji, v praksi pa so se pionirji znašli s praznimi tetrapaki in lepilnim trakom. Danes embalažo lahko kupimo prek spleta; kompleti so običajno sestavljeni iz dveh vrečk – ena se uporabi za pobiranje in omotavanje iztrebka, druga za zaščito. Nekateri kompleti vsebujejo tudi prah, ki absorbira morebitno tekočino, toaletni papir in pripomoček za higieno rok. Seveda si lahko tak komplet z lahkoto pripravimo tudi sami: notranja vrečka za pobiranje vzorca, zunanja zaščitna vrečka in po potrebi še kakšna plastična ali pločevinasta škatla za zares varen transport, pa je zadeva rešena ... Ena od možnosti je tudi t. i. *poop tube*, s katero so si domači predvsem plezalci. Gre za plastično cev z dvema pokrovoma, ki je shramba za neprebavljene ostanke hrane. Če ne želimo imeti preveč oprava s čiščenjem shrambe, potičke pred hrambo zavijemo v vrečke. Navodila za izdelavo take embalaže z lahkoto najdemo na spletu.

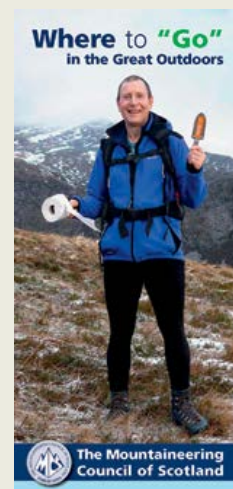
Imejmo v mislih, da določene odpadke vedno odnesemo s seboj v dolino, in sicer higienske vložke, tampone, plenice, že omenjene otroške in druge vlažne robčke. Dober pregled nad ponudbo in opisom izdelkov za pakiranje lahko najdete v že omenjeni knjigi Kathleen Meyer.

Čeprav je tehnika **razmazovanja** iztrebkov opisana v literaturi, je organizacija *Leave No Trace* ne priporoča, saj zahteva raziskovalnega duha, natančnost in nekaj prakse, da se izmojstrimo v izdelovanju primernih razmazov. Iztrebke je potrebno v zelo tankem sloju razmazati po skali, tako da ultravijolični žarki uničijo mikrobov in posušijo iztrebke, da jih nazadnje lahko odpihne veter. Metoda bi bila pogojno primerna za uporabo le v zelo odročnih predelih, kjer lahko računamo, da za nami vsaj pol leta ne bo drugega obiskovalca, z veliko sonca, suho pokrajino in revno prstjo. Glede na rezultate raziskav o preživetju fekalnih mikrobov v takih razmazih, ki so odprle več vprašanj, kot so dale odgovorov, pa je, kot omenjeno, obveljala za nepriporočljivo. Tudi **odmetavanje** iztrebkov pride v poštev le v izjemnih primerih, predvsem tam, kjer zakopavanje ni mogoče – v visokogorju, na morenah ali ledenikih. Potičko naredimo na kamen, ki ga nato zaženemo proč ali v globino.

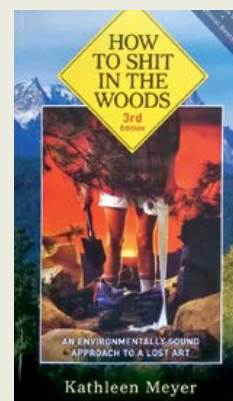
Način ravnanja z iztrebki je še zlasti pomemben v občutljivejših okoljih. Iztrebki zelo počasi razpadajo v visokogorju, puščavskih in arktičnih predelih. Narava nad gozdno mejo je bolj delikatna kot pod njo, zato organizacija *Leave No Trace* priporoča, da v visokogorju iztrebke odnašamo s seboj. Zakopavanje naj bo izhod v sili. V tem primeru je bolje, da privzdignemo večjo skalo in skopljemo luknjo pod njo, kot da luknjamo v delikatno rastje. V puščavskem okolju so priporočljiveše plitveše (pet do petnajst centimetrov) mačje luknje, po možnosti v organski prsti pod drevesi. Najpriporočljivejši način upravljanja z iztrebki pozimi je pakiranje; glede na to, da iztrebki zmrznejo, ni težav z neprijetnim vonjem. Druga možnost je, da poiščemo prostor brez snega in izkopljemo luknjo (za to, kako skopati luknjo v zmrznjeno zemljo, ni nasveta). Zakopavanje v sneg naj bo zadnja možnost. Pred tem se je dobro prepričati, da tega ne počnemo v bližini vodnega vira. Upoštevam obvezno razdaljo od poti, saj si spomladi nihče ne želi pogleda na razpadajoče iztrebke. Poiščemo osončeno mesto, izkopljemo luknjo v sneg, opravimo svoje, namesto toaletnega papirja uporabimo kepico snega in pokrijemo "mesto zločina".

Z malo potrebo je veliko manj težav. Urin zdravega človeka je neproblematičen z vidika varovanja okolja. Držimo se priporočil glede petdesetmetrske "varnostne razdalje" med izbranim mestom olajšanja in potmi, tabornimi prostori in vodnimi viri. Nad gozdno mejo po možnosti zalijmo skale ali gola tla, ne pa rastlin. V snegu za seboj zakrijmo rumene luknje, ki jih izdolbe curek.

Trajalo je kar nekaj časa, da smo ponotranjili politiko pobiranja iztrebkov svojih ljubljencev na javnih površinah. To kulturo smo očitno razvili že tako daleč, da je mogoče dobiti raznobarvne vrečke za iztrebke, potiskane z različnimi motivi, pa torbice in nosilce zanje, ki spominjajo na modne dodatke. Koliko časa bo trajalo, da bo postala kultura pobiranja iztrebkov za seboj običajna praksa? Iskanje vrečk za človeške iztrebke na slovenskem spletu in prek telefona pri najbolj znanih trgovcih z gorniško opremo ni obrodilo sadov. Preden zadeva postane uveljavljena in zanimiva za trgovce, si torej pomagajmo z lastno iznajdljivostjo, pasjimi vrečkami ali naročilom iz tujine. Kakor koli se nam zdi misel na nošnjo lastnih iztrebkov v ali na nahrbtniku nazaj v dolino skrajna, sem prepričana, da nas bo povečan dotok obiskovalcev narave (če zanemarimo pomanjkljivo kulturo ravnanja z iztrebki) slej ko prej pripeljal do tega. Starega osla je sicer težko naučiti novih trikov, spremembe miselnosti zahtevajo svoj čas, nemalokrat novo generacijo. A prej kot se odgovornega ravnanja navadimo sami, prej bodo ozaveščeni naši otroci, najpomembnejši ambasadorji sprememb. Danes nam je – upam – samoumevno, da raznovrstne odpadke odnesemo s seboj v dolino. Morda bo našim otrokom enako samoumevno, da bodo tako kot mi danes z odpadki oni ravnali tudi z iztrebki. In morda se bo kljub vsemu tukaj in zdaj našel tudi kakšen "star osel", ki bo začel z lopatko, če že ne z vrečko. ○

Primer ozaveščanja obiskovalcev gora. Kako blizu temu smo pri nas? Vir: <https://www.mountaineering.scot/safety-and-skills/health-and-hygiene>

Ultimativni priročnik za opravljanje potrebe v naravi Foto: Mateja Pate